

برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان شهرستان مهاباد

سیاوش اسود و ادیس اسلامی*

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۴

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی

برنامه درسی، هنر، آموزش هنر، دوره ابتدایی.

چکیده

هدف نوشتار حاضر، بررسی برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان شهرستان در مدارس ابتدایی است. برای نیل به این هدف، از روش پدیدارشناسی استفاده شده است. جامعه این پژوهش، همه معلمان مقطع ابتدایی شهرستان مهاباد و نمونه آن ۲۰ معلم دوره ابتدایی این شهرستان است. روش نمونه‌گیری این مطالعه، هدفمند است. ابزار مطالعه حاضر، مصاحبه نیمه ساختاریافته است. یافته‌ها حاکی از آن است که کدهای انتخابی مربوط به اهداف برنامه درسی آموزش هنر با عنوان‌های ۱- توجه به حوزه شناختی اهداف آموزش هنر؛ ۲- توجه به حوزه عاطفی اهداف آموزش هنر؛ ۳- توجه به حوزه مهارتی اهداف آموزش هنر؛ درباره محتوای برنامه درسی آموزش هنر کدهای انتخابی ۱- استفاده از جلوه‌های طبیعی محیط دانش‌آموز در تولید محتوای تربیت هنری؛ ۲- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی؛ ۳- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای کاردستی؛ ۴- استفاده از محتوای موسیقی برای آموزش هنر؛ ۵- استفاده از داستان در تولید محتوای آموزش هنر و رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا، در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی سه کد انتخابی با عنوان‌های ۱- روش فعال آموزش مهارت‌های هنری؛ ۲- روش فعال و غیرمستقیم آموزش مهارت‌های هنری؛ ۳- روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری، در خصوص دیدگاه معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی سه کد انتخابی با عنوان‌های ۱- ارزشیابی توصیفی؛ ۲- آزمون‌های عملکردی؛ ۳- سنجش مشاهده‌ای آشکار شده است.

۱. کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی، معلم در مدارس شهرستان مهاباد، آذربایجان غربی، ایران.

kianushasvad@gmail.com

۲. نویسنده مسئول: استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، آذربایجان غربی، ایران.

edrisislami@yahoo.com

مقدمه

تربیت هنری یکی از مواد درسی آموزشی در کشورهای مختلف جهان و کشور ماست. و ارزش و اهمیت این ماده درسی در کشورهای مختلف نیز متفاوت است، ولی در کشور ما توجهی چندانی به آن نمی‌شود و چون اکثر معلمان به دلایل مختلف مثل حجم زیاد کتاب‌های دیگر، نداشتن تخصص درحوزه هنری، ارزش قایل نشدن برای آن و نبود فرصت کافی، نبود محتوای مخصوص و عوامل دیگر باعث شده است که آموزش هنر در دوره ابتدایی را زیاد جدی تلقی نکنند.

نظام‌های آموزشی در کشورهای مختلف همواره رشد متوازن و هماهنگ استعداد و قابلیت‌های دانش‌آموزان را به عنوان یکی از اهداف یا کارکرد مهم خود معرفی می‌کنند. در واقع، از طریق تأکید بر این کارکرد انتظار می‌رود زمینه‌های لازم برای عینیت یافتن آن چیزی فراهم شود که در ادبیات علوم تربیتی تحت عنوان پرورش یک انسان کامل مطرح است. به همین دلیل است که همواره مشخص‌ترین خط فکری انسان در زمینه هدف تربیت، رسیدن به کمال واقعی در زندگی بوده است. از این منظر می‌توان مهم‌ترین کارکرد نظام آموزشی و برنامه‌های درسی در مسیر رشد متوازن و همه‌جانبه قابلیت‌های گوناگون یادگیرندگان را تربیت هنری^۱ برشمرد که نقشی انکارناپذیری در بروز و ظهور همه ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان دارد (امینی، محمد، ۱۳۹۶، ص ۳).

لفظ هنر در زیان سانسکریت از دو کلمه سو به معنای نیک و هر چیز خوب که فضایل و کمالاتی بر آن مترتب است و نر یا نره به معنای زن و مرد تشکیل شده است. این واژه وارد زبان فارسی شده و در اوستا به شکل هونر آمده که به معنای خوب و نیک و از صفات اهورا مزدا است. در فارسی میانه یا پهلوی و پس از آن در دوره اسلامی، به صورت هنر و به معنی انسان کامل و فرزانه و هم به معنی کمال و فضیلت آمده است (رادپور و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۸). در لغت‌نامه دهخدا هنر به معنی علم، معرفت، دانش، فضل، فضیلت، کمال، کیاست، فراست، و زیرکی است (دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۳، ج ۱۴) در دایره المعارف هنر، به فعالیت‌هایی چون نقاشی، طراحی، گرافیک، معماری، موسیقی، شهر و تئاتر و سینما و ... هنر می‌گویند (دایره المعارف هنر، ۶۵۱، به نقل از رادپور، ۱۳۸۵، ص ۱). مندلسون^۲ معتقد است هنر، زیبایی را که با

1. Art Education

2. Mendelson

احساس مبهمی ادراک می‌شود به مرحله متعالی ارتقاء می‌دهد (قطبی، ۱۳۷۲، به نقل از محمد امینی، ۱۳۹۶، ص ۲). هنر یکی از مواد درسی دوره ابتدایی است که در جدول درسی پایه‌های اول و دوم ابتدایی، هفته‌ای دو ساعت و در پایه‌های سوم و چهارم و پنجم یک هفته یک ساعت و یک هفته دو ساعت به آن اختصاص داده شده است: به این معنی که در هفته دو تا یک ساعت از برنامه‌های درسی دانش‌آموزان برای فعالیت‌های هنری برنامه‌ریزی شده است (راد پور، ۱۳۸۵، ص ۱).

رویکرد برنامه درسی هنر، شکوفایی فطرت الهی نظیر خداپرستی زیبا دوستی و ... دانش‌آموزان است و این کار را از طریق طراحی موقعیتی آزاد برای تقویت حواس، تخیل، خلاقیت، ظرفیت‌های نهفته هوش، تفکر و افزایش حساسیت دانش‌آموزان نسبت به ویژگی‌ها و ابعاد زیبا شناختی پدیده‌های مختلف است. این کار از طریق پنج محور کلی با عنوان ۱ - ارتباط با طبیعت؛ ۲ - زیباشناختی؛ ۳ - تولید محصول هنری؛ ۴ - آشنایی با میراث فرهنگی و ۵ - نقد هنری انجام می‌شود (آیت الهی مینو و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۲)

امیری (۱۳۸۷) در پژوهشی تحت عنوان میزان تحقق اهداف برنامه درسی هنر پایه سوم از دیدگاه معلمان شهر تهران نشان داد اهداف برنامه درسی هنر پایه سوم ابتدایی در هر سه حوزه دانش، مهارت و نگرش تحقق یافته است.

جهان‌دیده (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان بررسی میزان تحقق اهداف برنامه درسی دوره ابتدایی در شهرستان سیب و سوران پرداخت، بر اساس نتایج به دست آمده میزان تحقق اهداف تربیت هنری، نگرش هنری، مهارت هنری و دانش هنری از نظر دانش‌آموزان و آموزگاران کم‌تر از حد متوسط بوده و بین دیدگاه دانش‌آموزان و آموزگاران در رابطه با میزان تحقق اهداف تربیت هنری، نگرش هنری و دانش هنری تفاوت معناداری وجود ندارد. اما در رابطه با میزان تحقق هدف مهارت هنری بین دیدگاه آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد. درباره میزان تحقق رویکردهای ارتباط با طبیعت، آشنایی با تاریخ هنر و نقد هنری از دیدگاه دانش‌آموزان و آموزگاران تفاوت وجود ندارد.

سویزی (۱۳۹۱) در پایان‌نامه خود به ارزشیابی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی، ارائه مدل تلفیقی در برنامه درسی هنر پرداخت، بر اساس نتایج به دست آمده معلمان دوره ابتدایی برای طراحی آموزشی درس هنر، از طراحی آموزشی تلفیقی نسبت به طراحی آموزشی تک رشته‌ای بیشتر استفاده می‌کنند، دانش‌آموزان به اهداف حوزه نگرش، دانش و مهارت، در درس هنر دست

یافته‌اند.

نوری و فارسی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان ارزشیابی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی به روش خبرگی، نقادی تربیتی نشان دادند معماری و فضای فیزیکی مدارس مورد مطالعه این پژوهش، دارای جذابیت و تناسب کافی نبوده و زمینه مناسب برای رضایت‌مندی و پرورش قابلیت زیبا شناختی دانش‌آموزان و معلمان را فراهم نمی‌کند. همچنین نتایج مطالعه نشان داد که نقاشی و کاردستی تنها موزه‌های محتوایی هستند که در کلاس درس هنر و اغلب با روش توضیحی تدریس می‌شوند. علاوه بر این، در ارزشیابی از فعالیت‌های هنری، از ابزارها و شیوه‌های گوناگون و متنوع سنجش بهره‌گیری نمی‌شود و به تفاوت‌های فردی میان دانش‌آموزان نیز توجه نمی‌شود.

مینو طباطبایی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر اصفهان به نتایج زیر رسیده است: نگرش منفی معلمان، کمبود معلم متخصص، عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس، فقدان امکانات مناسب و ارزشیابی نامناسب از درس هنر، بیشتر از حد متوسط، ناآگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در حد متوسط، بی‌توجهی برنامه‌ریزان و مسئولان، و بی‌اطلاعی اولیای دانش‌آموزان از اهمیت درس هنر، کم‌تر از حد متوسط، مانع اجرای درست درس هنر می‌شوند. محمد مخبریان (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان اصول طراحی آموزشی درس هنر برای معلمان مقطع ابتدایی به نتایج زیر رسیده است یکی از اصول برنامه درسی هنر، خلاقیت است. برنامه‌ریزان آموزشی بر این باورند که ارائه هر نوع نمونه و الگو، خلاقیت کودکان را محدود می‌کند. به همین منظور در دوره ابتدایی کتاب درس هنر برای دانش‌آموزان وجود ندارد. همین امر باعث شده است تا عده‌ای از معلمان بر اهمیت و اهداف برنامه درسی هنر توجهی نکرده و ساعات مربوط به این درس را به دروس دیگر اختصاص دهند. معلمان باید برنامه درسی هنر دوره ابتدایی، که نوشته سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی است را مطالعه کرده و از اهداف و رویکردهای آن آگاه شوند. اما به این نکته باید توجه کرد که، مطالعه برنامه درسی هنر به تنهایی برای تحقق اهداف پیش‌بینی شده آموزشی کافی نیستند و معلمان باید اصول طراحی آموزشی را بدانند تا بتوانند با استفاده از آن زمینه تحقق اهداف آموزشی را به خوبی فراهم سازند.

دونینگ^۱ (۲۰۰۳) نیز در مطالعه‌ای که با عنوان آیا جایگاهی برای هنر باقی مانده است؟ مطالعه هنر در مدارس ابتدایی^۲ انجام داد. به این نتیجه رسید که اول اینکه توجه مکی به موضوعات درسی اصلی موجب شده موضوعات خارج از برنامه درسی هسته‌ای، نادیده گرفته شوند. دوم اینکه زمان‌بندی قاطع برای دروسی مانند خواندن و ریاضیات، زمان کم‌تری را برای آموزش هنر باقی می‌گذارد. سوم اینکه فشار وجود جداول عملکردی برای مدرسه، تحمیل فشار بر درس هنر می‌شود.

آلتر^۳ و همکاران (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای با عنوان چالش‌های به کارگیری تربیت هنری در دوره ابتدایی^۴: آنچه معلمان شرح می‌دهند، نشان دادند تجربه معلمان می‌تواند شیوه تدریس آن‌ها را در زمینه هنرهای خلاق در برنامه درسی کلاس‌های دوره ابتدایی شکل دهد. همه معلمان معتقد بودند که در محدودیت زمانی اختصاص یافته به این حوزه مهم یادگیری در مدارس ابتدایی و متوسطه، آن‌ها را چندان در راستای این امر آماده نمی‌کند.

هودسون^۵ و همکاران (۲۰۰۹) در پژوهشی با عنوان تعیین میزان آمادگی معلمان قبل از خدمت در تدریس هنر^۶ میزان آمادگی معلمانی را بررسی کردند که در سال آخر دوره پیش از خدمت دوره ابتدایی در استرالیا بودند. نتایج این پژوهش نشان داد که این معلمان اعتقاد دارند که به طور کلی برای تدریس تربیت هنر در مدارس ابتدایی آمادگی دارند و این امر ناشی از طی کردن دروس هنرهای دیداری است.

با دقت در پژوهش‌های انجام شده به این نکته خواهیم رسید که در دو پژوهش به ارزشیابی برنامه درسی هنر و همچنین در پژوهش‌های دیگری به بررسی میزان تحقق اهداف برنامه درسی هنر در مدارس پرداخته شده و همچنین در یکی از پژوهش‌ها به بررسی موانع اجرایی درس هنر اشاره شده است؛ در موارد دیگر به کمبود تجربه معلمان و نبود آموزش‌های لازم برای تدریس برنامه درسی هنر و همچنین به اصول طراحی آموزشی هنر برای معلمان اشاره شده است. به طور کلی، می‌توان گفت که در این پژوهش‌ها به اهداف و ارزشیابی و

-
1. Downing
  2. Saving a place for the arts? A survey of the arts in primary schools
  3. Alter
  4. The Challenges of implementing Primary Arts Education
  5. Hudson
  6. Examining Preservice Teachers Preparedness for Teaching Art

موانع اجرایی و کمبود تجربه معلمان توجه شده است. این پژوهش در صدد است تا اصول برنامه درسی هنر مثل بررسی اهداف، محتوا، روش‌های یاد دهی - یادگیری و موانع اجرایی و ارزشیابی را از دیدگاه معلمان به صورت کیفی بررسی کند، روشی که در هیچکدام از پژوهش‌های مذکور در بالا به آن توجه نشده است. لذا پرسش‌های زیر طرح شد:

- معلمان شهرستان مهاباد در باب اهداف برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟
- معلمان شهرستان مهاباد در باب محتوای برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟
- معلمان شهرستان مهاباد در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟
- معلمان شهرستان مهاباد در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟

روش‌شناسی پژوهش

نوع این پژوهش، کیفی^۱ و روش آن پدیدارشناسی^۲ است. هوسرل^۳ (۱۹۳۱) «پدیدارشناسی را مطالعه چگونگی تشریح اشیاء توسط انسان و تجربه آن‌ها از طریق حواس می‌داند. پدیدارشناسی در صدد درک و روشن کردن معنا، ساختار و ماهیت تجربه زیسته از پدیده برای شخص یا گروهی از اشخاص است» (محمدپور، ۱۳۹۲، ص ۹۳).

جامعه این پژوهش شامل همه معلمانی است که در مقطع ابتدایی شهرستان مهاباد در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ مشغول تدریس هستند. در این مطالعه، از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است، زیرا از معلمان ابتدایی که اطلاعات کامل‌تری نسبت به وضعیت برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی دارند و از اطلاعات جامع و غنی در باب هنر و برنامه درسی هنر برخوردارند، به عنوان نمونه استفاده شده است.

در این مطالعه برای جمع‌آوری اطلاعات از مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده است.

-
1. Qualitative
  2. Phenomenology
  3. Husserl

در این نوع مصاحبه، پرسش‌های مشخص و مشابهی که به موضوع مورد پژوهش مربوط هستند، از قبل آماده شده، ولی مصاحبه شونده‌ها در جواب دادن به این پرسش‌ها آزاد هستند. پرسش‌های مصاحبه، حاوی سؤال‌های پژوهشی بالا و پاره‌ای از سؤال‌های تکمیلی مربوط به هر پرسش پژوهشی است.

در این مطالعه، به منظور برآورد میزان روایی چک لیست مصاحبه از معیار اعتبارپذیری (واقعی بودن توصیف‌ها و یافته‌های پژوهش) با به کارگیری رویه‌های ویژه کدگذاری و تحلیل برای ارزیابی روایی استفاده می‌شود. همچنین، برای ارزیابی پایایی از راهکارهایی چون هدایت دقیق جریان مصاحبه برای گردآوری داده‌ها و ایجاد فرآیندهای ساختارمند برای اجرا و تفسیر مصاحبه‌های همگرا به کار برده می‌شود.

شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در پژوهش حاضر، تحلیل تفسیری است. در این روش، پژوهشگر درصدد است تا در حد امکان به آشکار کردن پیام‌های نهفته در متن نوشتاری مصاحبه اقدام کند (فرخزاد، ۱۳۸۴، ص ۲۸۱). اولین گام در تحلیل تفسیری، تلفیق کلیه داده‌های مورد پژوهش و تشکیل یک پایگاه اطلاعاتی است. گام بعدی دیگری که یکی از مهم‌ترین مراحل تحلیل تفسیری داده‌ها است، تدوین مقوله، طبقه یا حیطه‌هایی است که اطلاعات را به صورت مناسبی در بر می‌گیرد و در عین حال آن‌ها را خلاصه کند. در این مرحله، پژوهشگر باید درباره این تصمیم‌گیری کند که چه مطالبی در درون هر بخش مهم است. گام بعدی نشانه‌گذاری کردن بخش‌ها (اجزاء) است. هر یک از بخش‌ها باید بررسی و معلوم شود که آیا پدیده توصیف شده در آن در یکی از مقوله‌های نظام مقوله‌بندی قرار می‌گیرد یا خیر؟ گام آخر، گروه‌بندی بخش‌های مقوله‌هاست. پس از نشانه‌گذاری، بخش‌هایی را که تحت یک مقوله نشانه‌گذاری شده، در کنار هم قرار دهد.

یافته‌های پژوهش

سؤال اول: معلمان شهرستان مهاباد در باب اهداف برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟ جدول ۱، یافته‌های مربوط به سؤال اول این پژوهش را نشان می‌دهد.

سؤال ۱	کدهای باز	کدهای محوری (طبقه‌ها)	کدهای انتخابی (درونمایه‌ها)
	شناخت زیبایی‌های محل زندگی شناخت آثار هنری منطقه خود		
	شناخت شکل‌های هندسی مورد نیاز برای نقاشی شناخت انواع رنگ‌ها	آشنایی با زیبایی، لوازم و آثار هنری	توجه به حوزه شناختی اهداف آموزش هنر
معلمان	شناخت وسایل ساده موسیقی آشنایی با قصه‌ها		
شهرستان	دستیابی به احساس لذت و خوشحالی لذت بردن از زیبایی‌های محل زندگی خود		
مهاباد در		علاقه‌مندی به زیبایی، لوازم و آثار هنری	توجه به حوزه عاطفی اهداف آموزش هنر
باب اهداف	افزایش علاقه دانش‌آموز نسبت به رنگ‌ها تمایل پیدا کردن نسبت به طراحی و نقاشی		
برنامه درسی	علاقه‌مند شدن دانش‌آموز نسبت به کار دستی علاقه‌مند شدن نسبت به داستان		
هنر دوره	به کار بستن ابزار و وسایل هنری ساخت اثر هنری با استفاده از ترکیب شکل‌ها		
ابتدایی چه			
دیدگاهی	ساخت داستان کوتاه ترکیب کردن رنگ‌ها	به کار بستن و خلق آثار هنری	توجه به حوزه مهارتی اهداف آموزش هنر
دارند؟	به کار بردن وسایل ساده موسیقی و ساخت کار دستی		

بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب اهداف برنامه درسی هنر در دوران ابتدایی سه کد انتخابی یا درون‌مایه با عنوان‌های ۱ - توجه به حوزه شناختی اهداف آموزش هنر؛ ۲ - توجه به حوزه عاطفی اهداف آموزش هنر؛ ۳ - توجه به حوزه مهارتی اهداف آموزش هنر و یک کد محوری برای درون‌مایه شماره یک با عنوان آشنایی با زیبایی، لوازم و آثار هنری و یک کد محوری برای درون‌مایه شماره دو با عنوان علاقه‌مندی به زیبایی، لوازم و آثار هنری و یک کد محوری برای درون‌مایه شماره سه با عنوان به کار بستن و خلق آثار هنری شناسایی و آشکار شد که در زیر آن‌ها را بیان خواهیم کرد.

۱- توجه به حوزه شناختی اهداف آموزش هنر

بر اساس نتایج به دست آمده در باب اهداف برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به حوزه شناختی اهداف توجه شده است. این مضمون یک کد محوری را شامل می‌شود. در زیر

ذکر داده شد:

- آشنایی با زیبایی، لوازم و آثار هنری: بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب اهداف برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به حوزه شناختی اهداف توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «دانش‌آموزان باید انواع رنگ‌ها را بشناسند.» دیگری می‌گفت: «دانش‌آموز باید بتواند زیبایی‌های محل زندگی خود را بشناسد.» دیگری می‌گفت: «دانش‌آموزان باید وسایل ساده موسیقی را بشناسند.»

۲- توجه به حوزه عاطفی اهداف آموزش هنر

بر اساس نتایج به دست آمده در باب اهداف برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به حوزه عاطفی اهداف توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در پایین به ذکر آن خواهیم پرداخت.

- علاقه‌مندی به زیبایی، لوازم و آثار هنری: بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب اهداف برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به حوزه عاطفی اهداف توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «علاقه دانش‌آموزان به رنگ‌ها باید بیشتر شود.» دیگری اظهار می‌کرد: «دانش‌آموزان قصه‌ها و داستان‌ها را دوست دارند.» دیگری می‌گفت: «دانش‌آموزان از طریق نقاشی کشیدن احساس لذت و خوشحالی می‌کنند.»

۳- توجه به حوزه مهارتی اهداف آموزش هنر

بر اساس نتایج به دست آمده در باب اهداف برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به حوزه مهارتی اهداف توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

- به کار بستن و خلق آثار هنری: بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب اهداف برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به حوزه مهارتی اهداف توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «دانش‌آموزان باید بتوانند رنگ‌ها را به کار ببرند.» دیگری می‌گفت: «دانش‌آموز باید بتواند از وسایل ساده موسیقی استفاده کند.» دیگری می‌گفت: «دانش‌آموز باید بتواند با ترکیب رنگ‌ها و شکل‌ها یک اثر هنری برای خود درست کند.»

سؤال دوم: معلمان شهرستان مهاباد در باب محتوای برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟ جدول ۲، یافته‌های مربوط به سؤال دوم این پژوهش را نشان می‌دهد.

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای انتخابی
بهره بردن از طبیعت پیرامون	انطباق محتوای هنری با محیط طبیعی دانش آموز	استفاده از جلوه‌های طبیعی محیط دانش آموز در تولید محتوای تربیت هنری
کاربرد شکل‌های ساده در محتوای نقاشی استفاده از رنگ‌های متنوع، استفاده از اجسام ساده و قابل رؤیت در نقاشی، عینی بودن نقاشی	عینیت، سادگی و تنوع رنگ، ویژگی‌های مهم محتوای نقاشی	رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی
کاربرد وسایل ساده در کاردستی ساخت کاردستی با استفاده از اشکال هندسی	فراهم آوردن لوازم ساده و هندسی برای دانش آموزان در محتوای کاردستی	رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای کاردستی
آشنا شدن با وسایل ساده موسیقی کاربرد وسایل ساده موسیقی توسط دانش آموز استفاده از انواع موسیقی‌ها	شناخت و کاربرد وسایل ساده موسیقی و بهره‌گیری از انواع موسیقی در محتوای موسیقی	استفاده از محتوای موسیقی برای آموزش هنر
استفاده از داستان‌های ساده به کار بستن داستان‌های پراکنجه‌اننده جذاب بودن داستان قابل درک و فهم بودن داستان	بهره‌گیری از داستان‌های ساده، پراکنجه‌اننده، جذاب و قابل فهم	استفاده از داستان در تولید محتوای آموزش هنر و رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا

بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر در دوران ابتدایی پنج کد انتخابی یا درونمایه باعنوان‌های ۱- استفاده از جلوه‌های طبیعی محیط دانش آموز در تولید محتوای تربیت هنری؛ ۲- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی؛ ۳- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای کاردستی؛ ۴- استفاده از محتوای موسیقی برای آموزش هنر؛ ۵- استفاده از داستان در تولید محتوای آموزش هنر و رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا آشکار شد و برای هر کدام یک کد محوری به ترتیب با عنوان انطباق محتوای هنری با محیط طبیعی دانش آموز برای کد انتخابی یک، عینیت، سادگی و تنوع رنگ، ویژگی‌های مهم محتوای نقاشی برای کد انتخابی شماره دو، فراهم آوردن لوازم ساده و هندسی برای دانش آموزان در محتوای کاردستی برای کد انتخابی شماره سه، شناخت و کاربرد وسایل ساده موسیقی و

بهره‌گیری از انواع موسیقی در محتوای موسیقی برای کد انتخابی شماره چهار، و بهره‌گیری از داستان‌های ساده، برانگیزاننده، جذاب و قابل فهم، برای کد انتخابی شماره پنج آشکار شد که در ادامه بیان خواهد شد.

۱- استفاده از جلوه‌های طبیعی محیط دانش‌آموز در تولید محتوای تربیت

هنری:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب محتوای برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به استفاده از جلوه‌های طبیعی محیط دانش‌آموز در تولید محتوای تربیت هنری توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است که در زیر ذکر شد:

انطباق محتوای هنری با محیط طبیعی دانش‌آموز: بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به انطباق محتوای هنری با محیط طبیعی دانش‌آموز توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «می‌توان از رنگ‌های محیط طبیعی دانش‌آموز برای تولید محتوا استفاده کرد.» دیگری می‌گفت: «از شکل‌های دور و بر محیط طبیعی برای تولید محتوا استفاده کرد.» دیگری می‌گفت: «برای محتوای هنری می‌توان از طبیعت دور و بر محل زندگی دانش‌آموز بهره برد.»

۲- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب محتوای برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

عینیت، سادگی و تنوع رنگ، ویژگی‌های مهم محتوای نقاشی:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به عینیت، سادگی و تنوع رنگ، ویژگی مهم محتوای نقاشی، توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «می‌توان از رنگ‌های متنوع برای تولید محتوا استفاده کرد.» دیگری می‌گفت: «هنگام کشیدن نقاشی به عینی بودن آن توجه شود.» و دیگری می‌گفت: «برای تولید محتوای نقاشی می‌توان از اجسام ساده و قابل رؤیت برای دانش‌آموزان استفاده کرد.»

۳- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای کاردستی:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب محتوای برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به

رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

- فراهم آوردن لوازم ساده و هندسی برای دانش‌آموزان در محتوای کاردستی:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به فراهم آوردن لوازم ساده و هندسی برای دانش‌آموزان در محتوای کاردستی، توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «در کاردستی می‌توان از وسایل خیلی ساده استفاده کرد.» دیگری می‌گفت: «در ساخت کار دستی می‌توان از اشکال هندسی نیز استفاده کرد.»

۴- استفاده از محتوای موسیقی برای آموزش هنر:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب محتوای برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به استفاده از محتوای موسیقی برای آموزش هنر توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد.

- شناخت و کاربرد وسایل ساده موسیقی و بهره‌گیری از انواع موسیقی در محتوای

موسیقی:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به شناخت و کاربرد وسایل ساده موسیقی و بهره‌گیری از انواع موسیقی در محتوای موسیقی، توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «در محتوای موسیقی از انواع موسیقی‌ها استفاده شود.» دیگری می‌گفت: «دانش‌آموز بتواند از وسایل ساده موسیقی استفاده کند دیگری می‌گفت: «در تولید محتوا دانش‌آموز باید با وسایل ساده موسیقی آشنا شود.»

۵ - استفاده از داستان در تولید محتوای آموزش هنر و رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب محتوای برنامه درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به استفاده از داستان در تولید محتوای آموزش هنر و رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

- بهره‌گیری از داستان‌های ساده، برانگیزاننده، جذاب و قابل فهم

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر دوران ابتدایی به بهره‌گیری از داستان‌های ساده، برانگیزاننده، جذاب و قابل فهم توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «داستان باید حس کنجکاوی دانش‌آموز را برانگیزاند.» دیگری

می‌گفت: «داستان‌ها باید در حد درک و فهم دانش‌آموز باشد.» دیگری می‌گفت: «داستان باید برای دانش‌آموزان جذاب باشد.»

سؤال سوم: معلمان شهرستان مهاباد در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه‌درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟ جدول ۳، یافته‌های مربوط به سؤال سوم این پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۳

سؤال	واحد‌های معنایی	کدهای باز	کدهای محوری	کدهای انتخابی
		برای کشیدن یک گل ابتدا لازم است بچه‌ها آن را در طبیعت ببینند سپس آن را نقاشی کنند. من از دانش‌آموزانم می‌خواهم تا درحیاط مدرسه بگردند و هر کدام چیزی را انتخاب و آن را نقاشی کنند.	مشاهده طبیعت، لازمه خلق اثر نقاشی استفاده از محیط مدرسه برای نقاشی	روش فعال آموزش مهارت‌های هنری
		برای یادگیری بعضی از هنرها لازم است که بچه‌ها آن را در کلاس اجرا کنند.	اجرا کردن	
معلمان شهرستان مهاباد در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه‌درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟		دانش‌آموزان برای یادگیری داستانها باید نقش بازی کنند. باید در بعضی موارد از دانش‌آموز پرسید. درباره کاربرد بعضی از وسایل موسیقی می‌توان از سؤال و جواب استفاده کرد. من گاهی اوقات برای تدریس بعضی از هنرها دانش‌آموزان را گروه‌بندی خواهم کرد. استفاده از گروه‌ها دانش‌آموزان را به فعالیت بیشتری وا می‌دارد. اینجا گروه باعث می‌شود دانش‌آموزان باهم تعامل بیش‌تری داشته باشند.	ایفای نقش نقش بازی کردن برای تثبیت یادگیری پرسش سؤال و جواب درباب کاربرد وسایل موسیقی گروه‌بندی استفاده از گروه‌بندی جهت فعالیت بیشتر تعامل بیشتر در گروه	روش غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری روش مبتنی بر یادگیری مشارکتی

بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان شهرستان مهاباد در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی سه کد انتخابی یا درونمایه باعنوان‌های ۱- روش فعال آموزش مهارت‌های هنری، ۲- روش فعال و غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری، ۳- روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری آشکار شد و برای درونمایه شماره یک، یک کد محوری با عنوان گردش علمی و برای درونمایه شماره دو، دو کد محوری با عناوین الف - پرسش و پاسخ ب - ایفای نقش و برای درونمایه شماره سه یک کد محوری با عنوان روش مبتنی بر یادگیری مشارکتی آشکار شد که در ادامه ذکر خواهد شد.

۱- روش فعال آموزش مهارت‌های هنری:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به روش فعال آموزش مهارت‌های هنری توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

- گردش علمی:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به گردش علمی، توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: « برای نقاشی کشیدن از بچه‌ها می‌خواهم تا به طبیعت دور و بر خود نگاه کنند و سپس چیزی را نقاشی کنند.» دیگری می‌گفت: «بچه‌ها با نگاه کردن به اطراف خود می‌توانند چیزهایی را انتخاب و آن را نقاشی کنند.» دیگری می‌گفت: « برای کشیدن یک گل ابتدا لازم است بچه‌ها آن را در طبیعت ببینند سپس آن را نقاشی کنند.»

۲- روش فعال و غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری

بر اساس نتایج به دست آمده در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به روش فعال و غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری توجه شده است. این مضمون شامل دو کد محوری است. در زیر ذکر شد.

الف - پرسش و پاسخ:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به پرسش و پاسخ، توجه شده است. یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: « باید در بعضی موارد از دانش‌آموز پرسید.» دیگری می‌گفت: « لازم است دانش‌آموزان در بعضی

موارد به سؤالات جواب دهند.» دیگری اظهار می‌کرد: «من گاهی از روش پرسش و پاسخ استفاده می‌کنم.»

ب - ایفای نقش:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به ایفای نقش، توجه شده است. در این باره یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «دانش‌آموزان برای یادگیری داستان‌ها باید نقش بازی کنند.» دیگری می‌گفت: «برای یادگیری بعضی از هنرها لازم است که بچه‌ها آن را در کلاس اجرا کنند.» دیگری می‌گفت: «برای فهمیدن بعضی از داستان‌ها لازم است آن را در کلاس اجرا کنیم.»

۳- روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری

بر اساس نتایج به دست آمده در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد.

- روش مبتنی بر یادگیری مشارکتی:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به روش مبتنی بر یادگیری مشارکتی، توجه شده است. در این باره یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «ایجاد گروه باعث می‌شود دانش‌آموزان باهم تعامل بیشتری داشته باشند.» دیگری می‌گفت: «گروه‌بندی باعث می‌شود تا دانش‌آموزان با هم همکاری بیشتری داشته باشند» دیگری اظهار می‌کرد: «من گاهی اوقات برای تدریس بعضی از هنرها دانش‌آموزان را گروه‌بندی خواهم کرد.»

سؤال چهارم: معلمان شهرستان مهاباد در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی چه دیدگاهی دارند؟ جدول ۴، یافته‌های مربوط به سؤال چهارم این پژوهش را نشان می‌دهد.

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای انتخابی
نوشتن جملات توصیفی	توصیف مهارت‌ها و آثار هنری دانش‌آموزان	ارزشیابی توصیفی
نگهداری نقاشی در پوشه کار نگه داشتن کارهای هنری در پوشه کار	کارپوشه	آزمون‌های عملکردی

ثبت در دفتر

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای انتخابی
ثبت رخدادهای کلاس در دفتر ثبت	چک لیست یا فهرست واریسی	
ثبت نحوه رنگ آمیزی نقاشی ها		سنجش مشاهده ای
نوشتن در چک لیست		
یادداشت واقعیات مشاهده شده	واقعه نگاری	

بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی سه کد انتخابی یا درون‌مایه باعنوان‌های ۱- ارزشیابی توصیفی؛ ۲- آزمون‌های عملکردی؛ ۳- سنجش مشاهده‌ای آشکار شد و برای درون‌مایه‌های شماره یک و دو هرکدام یک کد محوری به ترتیب با عنوان توصیف مهارت‌ها و آثار هنری دانش‌آموزان و کارپوشه و برای درون‌مایه شماره سه دو کد محوری با عنوان الف - چک لیست یا فهرست واریسی و ب - واقعه نگاری، آشکار شد که در ادامه بیان خواهد شد.

۱- ارزشیابی توصیفی:

بر اساس نتایج به دست آمده در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به ارزشیابی توصیفی توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

- **توصیف مهارت‌ها و آثار هنری دانش‌آموزان:** بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به توصیف مهارت‌ها و آثار هنری دانش‌آموزان، توجه شده است. در این باره یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «گاهی جملات توصیفی را بر روی کارهای هنری دانش‌آموز می‌نویسم.» دیگری می‌گفت: «کارهای خوب دانش‌آموز را توصیف می‌کنم.» دیگری می‌گفت: «در درس هنر بیشتر از روش توصیفی استفاده می‌کنم.»

۲- آزمون‌های عملکردی

بر اساس نتایج به دست آمده در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی به آزمون‌های عملکردی توجه شده است. این مضمون شامل یک کد محوری است. در زیر ذکر شد:

- کارپوشه:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه‌دستی هنر در دوره ابتدایی به آزمون‌های عملکردی، توجه شده است. در این باره یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «از دانش‌آموزان می‌خواهم تا کارهای هنری زیبا را در کارپوشه بگذارند.» دیگری می‌گفت: «سعی می‌کنم تا کارهایی را که مورد پسند خود دانش‌آموز است در پوشه کار نگه دارم.» دیگری می‌گفت کارهای هنری انجام شده را در پوشه نگه‌داری می‌کنم.»

۳- سنجش مشاهده‌ای

بر اساس نتایج به دست آمده در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه‌دستی هنر در دوره ابتدایی به سنجش مشاهده‌ای توجه شده است. این مضمون شامل دو کد محوری است. در زیر ذکر شد:

الف - چک لیست یا فهرست واریسی:

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه‌دستی هنر در دوره ابتدایی به چک لیست یا فهرست واریسی، توجه شده است. در این باره یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «نحوه رنگ کردن نقاشی‌ها را در دفتر ثبت می‌کنم.» دیگری می‌گفت: «بعضی اوقات رفتارهای دانش‌آموزان در ساعات هنر را در چک لیست می‌نویسم.» دیگری اظهار می‌کرد: «اعمالی را که دانش‌آموز در زنگ هنر انجام می‌دهد در دفتر ثبت می‌کنم.»

ب - واقعه‌نگاری

بر اساس نتایج به دست آمده از معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه‌دستی هنر در دوره ابتدایی به واقعه‌نگاری، توجه شده است. در این باره یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «واقعیات مشاهده شده در کلاس هنر را یادداشت می‌کنم.» دیگری می‌گفت: «اعمالی را که بچه‌ها هنگام ساعت هنری در کلاس انجام می‌دهند یادداشت می‌کنم.» دیگری می‌گفت: «رخدادهای کلاس را در دفتر خودم می‌نویسم.»

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های مربوط به سؤال ۱: بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب اهداف برنامه‌دستی هنر در دوران ابتدایی سه کد انتخابی یا درون‌نامه باعنوان‌های ۱ - توجه به حوزه

شناختی اهداف آموزش هنر؛ ۲ - توجه به حوزه عاطفی اهداف آموزش هنر؛ ۳ - توجه به حوزه مهارتی اهداف آموزش هنر و یک کد محوری برای درونمایه شماره یک با عنوان آشنایی با زیبایی، لوازم و آثار هنری و یک کدمحوری برای درونمایه شماره دو با عنوان علاقه‌مندی به زیبایی، لوازم و آثار هنری و یک کد محوری برای درونمایه شماره سه با عنوان به کار بستن و خلق آثار هنری شناسایی و آشکار شد.

یافته‌های این سؤال با نتایج پژوهش کیان (۱۳۹۰)، مهرافروزی (۱۳۹۵)، قنبری (۱۳۹۵)، رسولی (۱۳۹۶)، جعفریان (۱۳۹۶) و الدوساری (۲۰۰۴) همسوست.

یادگیری دارای سه رکن است: الف - شناخت، ب - گرایش، ج - عمل. هدف‌های برنامه درسی باید به صورت جامع تعیین شوند؛ یعنی، ناظر به جنبه‌های بدنی، عقلانی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فرد باشند. در تعیین و تحقق هدف‌ها لازم است بین مدرسه و عوامل و مؤسسات بیرون از مدرسه ارتباط و هماهنگی وجود داشته باشد (ملکی، ۱۳۸۹، ۶۵). درس هنر به عنوان یکی از اشکال اساسی تجربه انسان و هم به عنوان عاملی مؤثر در یادگیری حوزه‌های محتوایی حائز اهمیت است. درس هنر باعث تقویت، پرورش و به فعلیت رساندن انواع هوش، در تقویت قوای جسمی، ذهنی و اعتقادی دانش‌آموزان در حوزه‌های دانش و مهارت و نگرش نیز بسیار مؤثر است (خانعلی‌لو، ۱۳۸۹، ۴۸). طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی به حیطه‌های سه گانه باعث می‌شود تا هدف‌های متنوعی تهیه شود و از سطوح مختلف یادگیری استفاده شود (سیف، ۱۳۸۰، ۴۵). اهداف برنامه درسی هنر در سه بعد (دانش، نگرش و مهارت) قرار می‌گیرد که شامل موارد زیر است: اهداف حوزه دانش: آشنایی با طبیعت به عنوان منبع الهام آفرینش‌های هنری، آشنایی با رشته‌های هنری (نقاشی، کاردستی، تربیت شنوایی، قصه‌گویی و نمایش)، آشنایی مقدماتی با ابزار و مواد هریک از رشته‌های هنری، آشنایی با میراث فرهنگی و هنر. اهداف حوزه نگرش: توجه به زیبایی‌ها و پرورش حس زیباشناسی، تمایل به ابراز افکار و احساسات، توجه به توانایی‌های خود و کسب اعتماد به نفس، علاقه به کاوشگری و کسب تجربه در رشته‌های مختلف هنری، توجه به حفظ میراث فرهنگی، تمایل به برقراری ارتباط و مشارکت در فعالیت‌های گروهی. اهداف حوزه مهارت توسعه مهارت‌های حسی، توسعه مهارت‌های گفتاری، توسعه مهارت‌های حرکتی برای کاربرد مواد، ابزار و فنون ساده هنری، توسعه قابلیت‌های تفکر، توانایی بیان افکار و احساسات در قالب هنری، توسعه مهارت‌های اجتماعی (نواب صفوی، به نقل از جهانپنده، ۱۳۹۰).

اهداف کلی برنامه درس هنر در دوره ابتدایی باید شامل پرورش روحیه زیباشناسی، توانایی برقراری ارتباط با طبیعت، آشنایی با تاریخ و آثار هنری، توانایی تولید محصولات و آثار هنری و هم چنین توانایی نقد هنری باشد، زیرا آیزنر معتقد است که آموزش هنر باعث پرورش تفکر و رشد شناختی دانش‌آموزان می‌شود (اوقاتی همدانی، ۱۳۹۶، ۹۹). از نظر چاپمن^۱ تربیت هنری و زیباشناسی یکی از کارکردهای مهم نظام آموزشی است، زیرا دانش‌آموزان از طریق تربیت هنری چگونگی دیدن، شنیدن، حرکت کردن، برقراری ارتباط و احساس کردن را یاد می‌گیرند. از این رو است که نظام‌های آموزشی باید ایجاد و رشد مهارت‌ها و قابلیت‌های مذکور را تسهیل کند (چاپمن، ۱۹۷۱) گارتسون^۲ میان مفهوم تربیت هنری و رشد و حساسیت دانش‌آموز نسبت به جلوه‌های زیباشناختی پدیده‌های مختلف طبیعی ارتباط برقرار کرده و آن را فرایندی ناظر بر افزایش و رشد تیزبینی و حساسیت نسبت به زیباشناسی می‌داند. بنت رایمر^۳ تربیت هنری را به عنوان رشد آگاهی و حساسیت نسبت به ویژگی‌های زیبایی شناختی اشیاء و پدیده‌ها تعریف می‌کند (مهر محمدی و محمد امینی، ۱۳۸۰، ۲۲۳). فروبل دو محور تفکر و طبیعت را مطرح ساخت و برنامه درسی او عبارت بودند از فعالیت‌های هنری، کارهای دستی، علوم طبیعی، زبان موسیقی و ریاضیات که تمامی اینها از طریق بازی و همکاری گروهی آموخته می‌شد (شرفی حسن، ۱۳۷۷، ۱۰۵). مختصات برنامه درسی هنر باید بر پایه مفاهیم زیباشناختی، نقد، تاریخ، فرهنگ، و مهارت‌های مورد نیاز طراحی و اجرا شود (کیلین ۴، ۲۰۰۴).

گی^۵ اظهار می‌دارد تربیت هنری در حیطه‌های مختلف مؤثر است و به آثار ناشی از تربیت هنری در سه حوزه ارزش‌های اخلاق، پرورش ذهنی و مهارت‌های کاریو تقویت روحی و جسمی افراد توجه می‌کند (لرکیان، مهر محمدی، ملکی، مفیدی، ۱۳۹۰، ۱۲۴). زیباشناسی همان تجربه‌ای است که هر فرد می‌تواند در برخورد با پدیده‌ای داشته باشد. ایجاد و ارتقای این تجربه می‌تواند تا حدود جالب توجهی محصول مشارکت و تعامل دانش‌آموزان در فعالیت‌های هنری باشد. هنر، متضمن درک و خلق زیبایی است. خلاقیت، ابداع و آفرینش یک اثر هنری

-
1. Chapman
  2. Garetson
  3. Bennett Reimer
  4. Killeen
  5. Gee

جز با شناخت مفهوم جمال و زیبایی میسر نمی‌شود. در مجموع، زیباشناسی به عنوان بخشی جدانشدنی از برنامه درسی هنر و یکی از رویکردها و اصول اساسی تربیت هنری به دنبال آن است که عواطف و احساسات تحسین‌کننده و قدرشناسانه دانش‌آموزان را نسبت به همه انواع زیبایی‌ها تحریک کند و ارتقا بخشد (ابو زید، ۱۳۹۵، ۹). گرایش فطری و علاقه دانش‌آموزان به زیبایی‌ها نه تنها به خلاقیت هنری کمک می‌کند، بلکه باعث پاکی، آرامش و تلطیف روح دانش‌آموزان نیز می‌شود. علاوه بر این، انگیزه‌ای برای زیباتر کردن محیط و آراستن آن‌ها به نیکی‌هاست (راد پور، آیت‌اللهی، شاپوریان، شریف‌زاده، مرزبان، مهدوی و نواب صفوی، ۱۳۹۱، ۸). فعالیت‌های هنری اگر به شکل صحیح اجرا شود، نقش چشمگیری در رشد قوه خلاقیت کودکان و دانش‌آموزان خواهند داشت. بنابراین، یکی از اهدافی که برنامه‌های هنری باید معطوف به آن باشد ایجاد شرایط لازم برای رشد خلاقیت و تخیل دانش‌آموزان است (ابوزید، ۱۳۹۵، ۹). یکی از وظایف نظام آموزشی توجه به استعدادها و خلاقیت‌های هنری دانش‌آموزان به‌ویژه در دوران ابتدایی است (طباطبایی، عباسی، مرتهب، ۱۳۹۵، ۲).

با تدریس هنر در دوره ابتدایی، دانش‌آموزان به اهداف مهمی چون از بین رفتن یاس و ناامیدی، پی بردن به توانایی‌های خود، پرورش قوه تفکر و ابتکار درباره خود، رسیدن به خودباوری و اعتماد به نفس، تمایل به برقراری ارتباط با طبیعت و دیگران، حفظ و احترام میراث فرهنگی و آثار هنری، از بین بردن کم‌رویی و خجالت از وجود خود، در جلوی جمع بدون ترس و اضطراب صحبت کردن، پرورش حس انتقادگری و انتقادپذیری در خود دست می‌یابند (نواب صفوی، به نقل از جهان‌دیده، ۱۳۹۰).

بر اساس بررسی‌هایی که از دیدگاه‌های معلمان در طراحی برنامه‌های درسی آموزش هنر شده است، آن‌ها نیز معتقدند که در آموزش هنر دوران ابتدایی باید به اهداف حوزه شناختی آموزش هنر، اهداف عاطفی برنامه درسی هنر و به اهداف مهارتی آموزش هنر توجه شود. بنابراین، لازم است در برنامه‌ریزی درسی آموزش هنر به همه این اهداف توجه شود. از این رو، می‌توان گفت، این نتیجه به دیدگاه‌ها و نظریه‌های مربوط به آموزش هنر از این حیث همسوست که همگی بر توجه آموزش هنری به اهداف سه‌گانه تأکید دارند. از سویی دیگر، مجموعه اهداف دوره‌ای ابتدایی در ششصد و چهل و هفتمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش به تاریخ ۷۹/۲/۲۹ تصویب شده است. این مجموعه در هشت بخش اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی، تنظیم شده و در

خرداد ماه ۷۹ به حوزه‌های مختلف ستادی آموزش و پرورش ابلاغ شده است. اهداف این برنامه درسی، هم سو با اهداف بخش فرهنگی و هنری در سه حوزه دانش، مهارت و نگرش تدوین شده‌اند از آنجا که هیچ مهارتی بدون دانش و آگاهی ایجاد نمی‌شود و هیچ فعالیتی بدون انگیزه و خواست انجام نمی‌پذیرد، تفکیک آن‌ها کاملاً صوری است. اهداف حوزه شناختی عبارت‌اند از ۱- آشنایی با طبیعت به عنوان منبع الهام آفرینش‌های هنری ۲- آشنایی با رشته‌های هنری (نقاشی و کاردستی و تربیت شنوایی قصه‌گویی و نمایش) ۳- آشنایی با میراث فرهنگی و هنری، اهداف حوزه مهارت عبارت‌اند از ۱- توسعه مهارت‌های حسی؛ ۲- توسعه مهارت‌های گفتاری؛ ۳- توسعه مهارت‌های حرکتی؛ ۴- توسعه قابلیت‌های تفکر؛ ۵- توانایی بیان افکار و احساسات در قالب‌های هنری؛ ۶- توسعه مهارت‌های اجتماعی، اهداف حوزه نگرش عبارت‌اند از: ۱- توجه به زیبایی‌ها و پرورش حس زیباشناسی؛ ۲- تمایل به ابراز افکار و احساسات؛ ۳- توجه به کاوشگری و کسب اعتماد به نفس؛ ۴- علاقه به کاوشگری و کسب تجربه در رشته‌های هنری؛ ۵- توجه به حفظ آثار هنری و میراث فرهنگی؛ ۶- تمایل به برقراری ارتباط و مشارکت در فعالیت‌های گروهی (رادپور و همکاران، ۱۳۹۱، ۲۴). بنابراین، بر اساس تجاربی که از دیدگاه‌های معلمان در اهداف برنامه‌های درسی آموزش هنر در دوره ابتدایی به دست آمده می‌توان گفت تجارب آن‌ها با اهداف مصوب برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی منطبق است.

یافته‌های مربوط به سؤال ۲: بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب محتوای برنامه درسی هنر در دوران ابتدایی پنج کد انتخابی یا درونمایه باعنوان‌های ۱- استفاده از جلوه‌های طبیعی محیط دانش‌آموز در تولید محتوای تربیت هنری؛ ۲- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای نقاشی؛ ۳- رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا در تولید محتوای کاردستی؛ ۴- استفاده از محتوای موسیقی برای آموزش هنر؛ ۵- استفاده از داستان در تولید محتوای آموزش هنر و رعایت اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا آشکار شد و برای هر کدام یک کد محوری به ترتیب با عنوان انطباق محتوای هنری با محیط طبیعی دانش‌آموز برای کد انتخابی یک، عینیت، سادگی و تنوع رنگ، ویژگی‌های مهم محتوای نقاشی برای کد انتخابی شماره دو، فراهم آوردن لوازم ساده و هندسی برای دانش‌آموزان در محتوای کاردستی برای کد انتخابی شماره سه، شناخت و کاربرد وسایل

ساده موسیقی و بهره‌گیری از انواع موسیقی در محتوای موسیقی برای کد انتخابی شماره چهار، و بهره‌گیری از داستان‌های ساده، برانگیزاننده، جذاب و قابل فهم، برای کد انتخابی شماره پنج شناسایی و آشکار شد.

یافته‌های این سؤال با نتایج پژوهش کیان (۱۳۹۰)، مهرافروزی (۱۳۹۵)، قنبری (۱۳۹۵)، رسولی (۱۳۹۶)، جعفریان (۱۳۹۶) و الدوساری (۲۰۰۴) همسوست.

طبیعت، جزئی از خلقت است. ارتباط با طبیعت در برنامه درسی هنری دوره ابتدایی باید زیر بنای فعالیت‌های دانش‌آموزان قرار گیرد، زیرا شناخت کودک از طبیعت و حساسیت آن‌ها نسبت به پدیده‌های طبیعی به آموزش مفاهیم کمک می‌کند. طبیعت بهترین مکان برای آموزش الفبا یا مبانی و قواعد انواع هنرهاست (راد پور و همکاران، ۱۳۹۱، ۲۶). در متون دینی نیز به زیبایی‌گرایی و سیر در طبیعت توجه شده است و برآن است اگر این فطرت آدمی با ابعاد دیگر رشد پیدا کند و در مسیر اصلی خود قرار بگیرد باعث می‌شود جلوه‌های زیبای خلقت خداوند را درک کند و از این طریق، می‌تواند جمال باطنی و ظاهری زیبای مطلق را درک کند (ملکی، ۱۳۸۹).

گاردنر^۱ موسیقی را به‌عنوان یکی از عوامل سازمان‌دهنده فرایندهای شناختی دانش‌آموزان مطرح می‌کند. برخی پژوهش‌ها نیز نشان داده‌اند که بین توانایی‌های موسیقایی و توانایی استدلال فضایی - زمانی ارتباط وجود دارد (راشر و زوپان^۲، ۲۰۰۰). گاردینر^۳، فاکس^۴ نولز^۵ و جفری^۶ معتقدند که آموزش موسیقی و هنرهای بصری به کودک دبستانی باعث می‌شود تا آن‌ها بتوانند امتیازهای بالاتری را در ریاضی به‌دست آورند (میربها، کاویانی و پورناصح، ۱۳۸۲، ۴۸). تراینر^۷ معتقد است کسانی که در سال‌های ابتدایی زندگی شروع به یادگیری موسیقی می‌کنند نسبت به آن‌هایی که در سنین بالاتر شروع کرده‌اند، از ترکیب حسی - حرکتی قوی‌تری بهره‌مند هستند. فرد در حین نواختن و تمرین کردن یا گوش دادن به موسیقی تمام تمرکز و حواس خود را به موسیقی می‌دهد که این امر موجب افزایش دقت فرد می‌شود. موسیقی

-
1. Gardner
  2. Rauscher and Zupan
  3. Gardiner
  4. Fox
  5. Knowles
  6. Jeffery
  7. Trainor

همچنین باعث افزایش سرعت یادگیری می‌شود (تراینر ۲۰۰۵، به نقل از محمد زاده، ۱۳۹۵، ۲۷۵). موسیقی می‌تواند به سهم خود، احساسات ویژه‌ای را بارور سازد و به انسان شور و حرکت بخشد و گاه توأم شدن شعری مطلوب با آهنگ و صدایی دلنشین، همراه با موسیقی مناسب، سرودی جذاب و مفید را عرضه کند که برای توده دانش‌آموزان، از تأثیری عمیق‌تر و کارآمدتر برخوردار خواهد بود و باعث پرورش اخلاقی و معنوی شخصیت انسان، تقویت ایمان مذهبی و روحیه اعتقادی، نگرش توحیدی و گرایش به ارزش‌های اصیل آن می‌شود (غنی پارسا، ۱۳۹۰، ۱۹).

هنر و موسیقی یکی از مهم‌ترین راهبردهایی است که می‌تواند ارتباط بین دو نیم کره مغزی را بهبود بخشد، زیرا موسیقی به عنوان یک ابزار منظم دارای وزن و هماهنگی است و وزن و هماهنگی موجود در آن به نظم بیشتر عملکرد مغزی دانش‌آموزان و کاهش مشکلات ادراکی و بهبود یادگیری آن‌ها منجر می‌شود (میربها و همکاران ۱۳۸۲). در سنین کودکی (۷ تا ۱۱ سالگی)، هنر جوها آمادگی خوبی برای تربیت شدن دارند. از معلم خود حرف شنوی دارند و می‌توان برخی مسائل و موضوعات رفتاری و تربیتی از جمله کار با گروه، چگونگی تمرین موسیقی، چگونگی رفتار در اجرای موسیقی و ... را با آن‌ها تمرین کرد. در این مقطع سنی، اولین و مهم‌ترین وظیفه، علاقه‌مند کردن کودک به موسیقی است. در واقع، در این مقطع سنی، ما به تربیت علاقه‌مندان موسیقی و شنوندگان حرفه‌ای آینده اقدام می‌کنیم (طهرانیان، ۱۳۹۰، ۱۷). برای موفقیت در امر آموزش موسیقی، عوامل بسیاری دخیل هستند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها سن شروع یادگیری است. می‌توان معلم موسیقی یا ساز کودک را تغییر داد، اما هیچگاه نمی‌توان سن او را به عقب بازگرداند یا تأثیر مخرب برخی رفتارهای اشتباه یا ناآگاهانه را از ضمیر او پاک کرد. توانایی موسیقایی، استعداد ذاتی نیست، بلکه قابلیت است که می‌توان آن را پرورش داد. توانایی‌های بالقوه کودکان رشد خواهد کرد به شرط آنکه برای آن‌ها تعلیم صحیح و محیط فراگیری مناسب آموزشی موسیقی فراهم شود (شونی، ۱۳۸۷، ۹). موسیقی کودکان به ملودی‌ها و ترانه‌ها و کلمات موزون گفته می‌شود که دارای ارزش فرهنگی و موسیقایی برای کودکان است. این رشته هنری با اهداف تربیت ذوق، پرورش هوش موسیقایی، آموزش چگونه لذت بردن از آواهای مطبوع و خوشایند و ایجاد ارتباط بین دیدنی‌ها و شنیدنی‌ها می‌تواند در مدارس مورد تجربه دانش‌آموزان قرار گیرد. آشنایی با موسیقی مناطق گوناگون کشورمان که در انواع موسیقی‌های مذهبی، آیینی، بازی‌ها، جشن‌ها و .. اجرا می‌شود به

خودباوری و فرهنگی کودک کمک می‌کند. از آنجا که شناخت موسیقی بدون آموزش آن امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین، آموزش موسیقی باید بخشی جدایی‌ناپذیر از برنامه‌های آموزشی باشد (هداوندخانی، ۱۳۸۷، ۳۰۷ تا ۳۱۶). کودکان صداها و آواهای زیبا و دلنشین را دوست دارند و از آن لذت می‌برند این آواها و اصوات و نغمه‌های زیبا باعث تربیت شنوایی و شناخت بهتر هنرهای شنیداری می‌شود. هنرهای شنیداری باعث افزایش دقت و تمرکز و ارتقای یادگیری‌های دیگر می‌شود (راد پور و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۱۵).

استفاده از روش‌های داستان‌گویی، برای ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری، بسیار مؤثر است. بنابراین، آموزش با کمک داستان‌گویی به دلیل سازگاری با میل فطری کودکان و با تحریک عواطف آن‌ها، انگیزه دانش‌آموزان به یادگیری را افزایش می‌دهد. لذا داستان‌گویی نه تنها جذاب و هیجان‌انگیز و مفرح است؛ بلکه در یادگیری عمیق‌تر و معنادارتر نیز تأثیر به‌سزایی دارد (همان، ۱۳۹۱، ۲۶). البول معتقد است، کودکان به دلیل ذهنیت خلاق و تصویرساز خود به داستان علاقه زیادی نشان می‌دهند. همچنین به دلیل ارتباط نزدیک داستان با عواطف و احساسات کودکان، قصه‌گویی می‌تواند برای ایجاد رغبت و اشتیاق به یادگیری مطالب آموزشی در کودکان، استفاده شود. علاوه بر این، داستان‌گویی در تقویت قدرت بیان افکار و عواطف کودکان به میزان قابل توجهی مؤثر است. بنابراین، هنر قصه‌گویی می‌تواند نقش به‌سزایی در پیشبرد اهداف آموزشی داشته باشد. (البول، ۲۰۱۲). ایگان معتقد است که کودکان مفاهیمی را که در قالب داستان به آن‌ها آموزش داده می‌شود به آسانی می‌آموزند. داستان‌گویی به دلیل جاذبه ذاتی که برای کودکان دارد در آموزش می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد (ایگان، ۲۰۰۱).

کاردرستی فعالیتی جذاب و سرگرم‌کننده و لذت بخش است که اجرای آن به همکاری و هماهنگی ذهن، چشم و دست نیاز دارد. ساخت کاردرستی باعث درک عمیق مفاهیم و ماندگاری نتایج در ذهن می‌شود و همچنین کاردرستی باعث تقویت تفکر و خلاقیت کودکان و دانش‌آموزان می‌شود و توانایی فیزیکی و حواس مختلف کودکان به‌ویژه حس لامسه و بینایی دانش‌آموزان را تقویت می‌کند (آیت الهی، ۱۳۹۴، ۷۲).

بر اساس بررسی‌هایی که از دیدگاه‌های معلمان در محتوای برنامه‌های درسی آموزش هنر شده است، آن‌ها نیز معتقدند که در محتوای هنر دوران ابتدایی باید به طبیعت، زیبایی‌های

موجود در آن و نقاشی و کاردستی و موسیقی و داستان‌های ساده توجه شود. بنابراین، لازم است در محتوای برنامه درسی آموزش هنر همه این موارد مورد توجه قرارگیرد. از سویی دیگر، محتوای برنامه درسی هنر مصوب آموزش ابتدایی در نظام تربیتی ایران، به گونه‌ای انتخاب و سازماندهی شده است که این محتوا رشته‌های گوناگون هنری مانند ۱- ارتباط با طبیعت، ۲- نقاشی، ۳- کاردستی، ۴- تربیت شنوایی، ۵- قصه‌گویی، ۶- نمایش، ۷- آشنایی با میراث فرهنگی را پوشش داده است (راد پور و همکاران، ۱۳۹۱، ۲۲). از این رو، می‌توان گفت دیدگاه معلمان ابتدایی شهرستان مهاباد تا حدوی با محتوای درس هنر مصوب وزارت آموزش و پرورش منطبق است.

یافته‌های مربوط به سؤال ۳: بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی سه کد انتخابی یا درونمایه باعنوان‌های ۱- روش فعال آموزش مهارت‌های هنری ۲- روش فعال و غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری ۳- روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری آشکار شد و برای درون‌مایه شماره یک، یک کد محوری با عنوان گردش علمی و برای درون‌مایه شماره ۲ دو کد محوری با عناوین الف - پرسش و پاسخ ب - ایفای نقش و برای درون‌مایه شماره سه یک کد محوری با عنوان روش مبتنی بر یادگیری مشارکتی شناسایی و آشکار شد.

یافته‌های این پژوهش با پژوهش‌های فلاحی (۱۳۹۰) و رسولی (۱۳۹۶) همسوست.

در فرایند یاددهی - یادگیری درس هنر باید از تمرین‌های گروهی برای تقویت و تثبیت آموخته‌ها استفاده کرد و یادگیرنده باید در آن نقش فعال داشته باشد. این روش باعث می‌شود یادگیرنده در یک محیط آزاد و به صورت فردی یا گروهی به طور فعال به طرح و اجرای ایده‌های هنری خود اقدام کند (ایت الهی، ۱۳۹۴، ۱۱). جانسون و همکارانش ادعا می‌کنند که بهره‌گیری از روش‌های تدریس همیاری و مشارکتی دست کم دو دشواری عمده را از بین می‌برد الف - افت پیشرفت تحصیلی و ب - افزودن گوشه‌گیری، از خود بیگانگی، بی‌هدفی و ناراحت بودن در فعالیت‌های جمعی (به نقل از آقازاده، ۱۳۸۵، ۳۷۰) دکرولی معتقد است کودکان باید با مشاهده و مطالعه پدیده‌ای که مورد توجه شان قرار گرفته است، کار آموزش را انجام دهند؛ سپس این مشاهدات با راهنمایی معلم تحت نظم و ترتیب در آیند (نوروزی، آقا

زاده و عزت‌خواه، ۱۳۷۷، ۱۶۹). در روش‌های فعال تدریس، ذهن در آن فعال است مهارت‌ها و قابلیت‌های تفکر هنری در آن تقویت می‌شود، روابط میان گروهی و حس اعتماد به نفس فردی، روحیه کاوشگری، روح خلاقیت و استعداد فرد نیز تقویت می‌شود (سلیمان پور، ۱۳۸۴، ۴). کنت جونز^۱ و الیزگی^۲ معتقدند تدریس فعال موجب همکاری بیش‌تر دانش‌آموزان با هم و کاهش مشکلات مدیریت کلاس می‌شود. گیچ^۳ و برلاینر^۴ نشان دادند که کیفیت یادگیری در روش‌های تدریس فعال از جمله روش‌های بحث گروهی، بیشتر از روش‌های غیر فعال مانند سخنرانی، تمرین و تکرار است. اسلاوین^۵ معتقد است یادگیری مشارکتی که اساس روش‌های تدریس فعال است موجب تغییرات مطلوب در شخصیت دانش‌آموزان می‌شود و بر کیفیت آموزش اثر می‌گذارد (فضلی خانی، ۱۳۸۵). دانش‌آموزان از طریق مشارکت فعال در تجربه‌های هنری با حوزه‌های مفهومی و مهارتی بسیاری مواجه و آشنا می‌شوند و آن‌ها را یاد می‌گیرند. دانش‌آموزان در جریان فعالیت‌های هنری می‌توانند با هم مشارکت داشته باشند (رادپور و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۸).

بر اساس بررسی‌هایی که از دیدگاه‌های معلمان درباره شیوه‌های تدریس برنامه‌های درسی آموزش هنر شده است، آن‌ها نیز معتقدند که در شیوه‌های تدریس برنامه درسی هنر دوران ابتدایی باید به ۱- روش فعال آموزش مهارت‌های هنری؛ ۲- روش فعال و غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری؛ ۳- روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری، مثل گردش علمی، ایفای نقش، پرسش و پاسخ و یادگیری مشارکتی توجه شود. بنابراین، لازم است در شیوه‌های تدریس برنامه درسی آموزش هنر به همه این موارد توجه شود. روش‌هایی که برای طراحی فرصت‌های آموزشی و اجرای فعالیت‌های یادگیری درس هنر دوره ابتدایی معلمان می‌توانند از آن‌ها استفاده کنند عبارت‌اند از ۱- روش توضیحی: با استفاده از این روش معلمان می‌توانند دانش‌آموزان را با ابزار و مواد مورد استفاده، چگونگی کار با آن‌ها، چگونگی نگه‌داری آن‌ها و شفاف‌سازی نکات مبهم و مشکل‌آفرین در فرایند تولید یک محصول هنری آشنا شوند. ۲- روش پرسش و پاسخ: در این روش سؤال‌ها به گونه‌ای تنظیم می‌شوند تا دانش‌آموزان را به تفکر وادارد. از این روش برای ایجاد انگیزه، پرورش ایده، روشن شدن موضوع و روش کار

-
1. Kenneth Jones
  2. Alyzgy
  3. Brleiner
  4. Slavin

در رشته‌های هنری استفاده کنید. ۳- روش نمایشی: با استفاده از این روش می‌توانید انجام یک فعالیت هنری را به دانش‌آموزان نشان دهید و سپس از آن‌ها بخواهید همان کار را انجام دهند. ۴- روش ایفای نقش: در این روش می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید خود را به جای یک شخصیت فرضی قرار دهند و به تقلید حرکات، صدا، عواطف و شخصیت وی بپردازند. ۵- روش واحد کار: در این روش می‌توانید کلاس را از شکل معمول خارج کنید و با همکاری دانش‌آموزان در قالب فعالیت‌های کارگاهی و بحث گروهی، هدف‌های آموزشی را محقق بخشید. ۶- گردش علمی: می‌توانید با ترتیب دادن بازدیدها و فعالیت‌های تجربی خارج از کلاس درس و مدرسه، فرصت‌های لازم، جهت افق‌حس کنجکاوی و اکتشاف را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید (رادپور و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۶۰).

بر اساس تجاربی که از دیدگاه‌های معلمان درباره شیوه‌های تدریس برنامه‌های درسی آموزش هنر به دست آمده است، آن‌ها نیز معتقدند که در شیوه‌های تدریس برنامه درسی هنر دوران ابتدایی باید به ۱- روش فعال آموزش مهارت‌های هنری، ۲- روش فعال و غیر مستقیم آموزش مهارت‌های هنری و ۳- روش تعاملی و فعال آموزش مهارت‌های هنری، مثل گردش علمی، ایفای نقش، پرسش و پاسخ و یادگیری مشارکتی توجه شود. بنابراین، لازم است در شیوه‌های تدریس برنامه درسی آموزش هنر به همه این موارد توجه شود. شایان ذکر است روش‌های به دست آمده از دیدگاه معلمان در روش‌های گردش علمی، ایفای نقش، پرسش و پاسخ و یادگیری مشارکتی کاملاً با روش‌های مصوب منطبق است.

یافته‌های مربوط به سؤال ۴: بر اساس مصاحبه‌ها در خصوص دیدگاه معلمان در باب شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی سه کد انتخابی یا درونمایه باعنوان‌های ۱- ارزشیابی توصیفی؛ ۲- آزمون‌های عملکردی؛ ۳- سنجش مشاهده‌ای آشکار شد و برای درون‌مایه‌های شماره یک و دو هرکدام یک کد محوری به ترتیب با عنوان توصیف مهارت‌ها و آثار هنری دانش‌آموزان و کارپوشه و برای درون‌مایه شماره سه دو کد محوری با عنوان الف - چک لیست یا فهرست و ارسسی و ب - واقعه‌نگاری، شناسایی و آشکار شد.

یافته‌های این سؤال با نتایج هیچ پژوهشی قابل انطباق نیست.

معلم و مربی باید از قضاوت‌هایی اجتناب کند که به یأس و ناامیدی و از بین رفتن انگیزه فعالیت هنری منجر می‌شود و با استفاده از جملات مثبت و برانگیزاننده کارایی دانش‌آموز را افزایش دهد. در ارزشیابی فعالیت‌های هنری بر ویژگی‌های مثبت و برجسته هنری فراگیران

توجه و بر آن تأکید شود. ارزشیابی از فعالیت‌های هنری باید به صورت کیفی انجام شود، زیرا اینکار باعث می‌شود به تفاوت‌های فردی توجه شود (آیت الهی، ۱۳۹۴، ۱۲). واقعه‌نگاری ابزاری برای ثبت وقایع و رویدادهای معناداری مناسب است که گه‌گاه معلم در کلاس و مدرسه از دانش‌آموزان مشاهده می‌کند و دارای سه بخش است، توصیف، تفسیر و راهکار، همچنین مشاهده مفیدترین روش ارزشیابی در کلاس و مدرسه و فرایند یادگیری و پیشرفت دانش‌آموزان است. (محمد حسنی، ۱۳۸۹، ۱۴۹). سنجش‌پذیری از چالش‌های اصلی آموزش هنر است، ولی هنر با همه این چالش‌ها باید سنجش و ارزیابی شود (تسلیمی، ۱۳۹۰، ۱۷). ساکس^۱ (۱۹۹۷) می‌گوید آزمون‌های عملکردی از آزمون شونده می‌خواهند تا به انجام نوعی رفتار اقدام کند نه اینکه صرفاً سؤال‌هایی را جواب دهد (به نقل از سیف، ۱۳۸۲، ۲۴۴). پوشه کار یا کارپوشه ابزاری است که به نحو عینی جریان رشد و پیشرفت دانش‌آموزان را در یک حوزه یادگیری یا در یک ماده درسی یا در تعدادی از مواد درسی نشان می‌دهد. بررسی میزان چگونگی تحقق برخی انتظارات در مجموعه انتظارات آموزشی پایه‌های مختلف ابتدایی به ابزار دقیق ثبت مشاهده نیازمند است و فهرست و آرسی ابزار نیرومندی برای این کار محسوب می‌شود (حسنی، ۱۳۸۹، ۱۴۹). هارویتز^۲ و مایکل^۳ معتقدند ارزشیابی از هنرها مستلزم مشاهده و گرفتن بازخورد معلم در طی مراحل مقدماتی تولید هنری است. تدارک شیوه‌های سنجش و ارزشیابی متناسب با ماهیت هنر، نه تنها حائز اهمیت است، بلکه باید به عنوان یک اقدام خطیر و تغییرکننده در دستور کار صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران آموزش هنر قرار بگیرد (مهر محمدی، ۱۳۸۳). آزمون‌های عملکردی به عنوان ابزاری برای تکمیل اطلاعات درباره یادگیری به کار می‌روند. این آزمون نه تنها در اندازه‌گیری دانش و مفاهیم پیچیده آموزشی، بلکه در اندازه‌گیری توانایی‌ها و مهارت‌های پیچیده آموزشی و موقعیت‌های واقعی نیز کارآمد هستند. در این آزمون‌ها فراگیر نه تنها توانایی خود را در استفاده از دانش و مهارت‌ها برای حل مسأله یا تولید محصول در موقعیت‌های واقعی نشان می‌دهد، بلکه از طریق خود سنجی و اندیشه‌ورزی‌های پیوسته به تمرین و پرورش دانش و مهارت‌ها نیز اقدام می‌کند (سیف، ۱۳۸۲). بر اساس بررسی‌هایی که از دیدگاه‌های معلمان در ارزشیابی برنامه‌های درسی آموزش هنر

-
1. Sachs
  2. Hurwitz
  3. Michael

شده است، آن‌ها نیز معتقدند که در ارزشیابی برنامه‌ی درسی هنر دوران ابتدایی باید به واقع‌نویسی، پوشه کار، چک لیست، ارزشیابی توصیفی و آزمون‌های عملکردی و سنجش مشاهده‌ای توجه شود. بنابراین، لازم است در ارزشیابی برنامه‌ی درسی آموزش هنر به همه‌ی این موارد توجه شود. روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی از فعالیت‌ها و محصولات هنری دانش‌آموزان عبارت‌اند از ۱- پوشه کار فعالیت‌های هنری: معلم با استفاده از این شواهد بر سطح رشد دانش، مهارت و نگرش فراگیران نظارت دارد. ۲- خود ارزیابی: در این نوع ارزشیابی لازم است معلم شرایطی را فراهم کند تا دانش‌آموزان کار هنری خود را توصیف کنند، احساسات خویش را نسبت به آن بیان کنند و در پایان بگویند که برای ارائه بهتر یک فعالیت هنری چه کاری بهتر است در آینده انجام شود. ۳- دیگر ارزشیابی و ارزشیابی گروهی: در این روش در فرایند اجرای فعالیت‌های هنری در گروه‌های کاری، دانش‌آموزان به طور فعال و به صورت گروهی به بحث و تبادل نظر درباره‌ی فرایند حاصل از فعالیت‌های هنری خواهند پرداخت (رادپور و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۷۸). بر اساس تجاربی که از دیدگاه‌های معلمان در ارزشیابی از برنامه‌های درسی آموزش هنر به دست آمده است، آن‌ها نیز معتقدند که در ارزشیابی برنامه‌ی درسی هنر دوران ابتدایی باید به واقع‌نویسی، پوشه کار، چک لیست، ارزشیابی توصیفی و آزمون‌های عملکردی و سنجش مشاهده‌ای توجه شود. دیدگاه معلمان در پوشه کار با روش‌های ارزشیابی مصوب منطبق است، ولی در واقع‌نویسی، چک لیست، آزمون‌های عملکردی و سنجش مشاهده‌ای منطبق نیست. پیشنهادها و پژوهشی برخاسته از این پژوهش عبارت است از:

- توجه به ویژگی‌ها و نیازهای فراگیران در طراحی و انتخاب محتوای آموزش هنر.
- تعیین محتوای خاص آموزشی برای هنر در دوره ابتدایی.
- توجه به آموزش قبل و ضمن خدمت معلمان برای آموزش بهتر درس هنر.
- فراهم کردن هزینه‌ها و وسایل و امکانات آموزشی برای آموزش بهتر هنر در مدارس ابتدایی.
- در نظر گرفتن زمان بیشتری در برنامه‌ی درسی دوره ابتدایی برای آموزش هنر.
- توجه به موسیقی در برنامه‌ی درسی مدارس و تعیین محتوای خاص برای آن.

- پژوهش در مرحله اجرا با محدودیت‌هایی مواجه شد که به شرح زیر ذکر می‌شود:
- احساس نگرانی در مصاحبه‌شوندگان از عواقب و پیامدهای مصاحبه انجام شده.
  - در برخی موارد به ویژه در انتهای مصاحبه، به دلیل خستگی، مصاحبه‌شوندگان به بعضی سؤالات به صورت کوتاه پاسخ می‌دادند.

فهرست منابع

- Amini, M. (2017). Criticism of book an pedagogical plan and teaching art in education, *critical studies in texts and programs of human sciences*, 6(3):1-17 (Text in Persian).
- Ayatollahi, M. (2015). *Guide book of Art (Third grade of elementary school)*. Tehran: The General Office of the Supervision of Publication and Distribution of Educational Material. (Text in Persian).
- Ayatollahi, M. and Siniee, Y. (2015). *Guide book of Art book (fifth grade of elementary school)*. Tehran: The General Office of the Supervision of Publication and Distribution of Educational Material. (Text in Persian).
- Aghazadeh, M. (2006). *Guide book of novel teaching approaches*, Tehran: Ayeesh. (Text in Persian).
- Aboozeyd, R. (2016). Art theoretical base: Art place in fundamental change of educational, *Art teaching improvement*, 3(13), 30-70 (Text in Persian).
- Asadian Sorkhi, H. (2017). *Investigation the efficiency of Islamic life style and customs on controlling anger and students' self-esteem second grade elementary school students in Bahnmir city, Amol Higher education institute* (Text in Persian).
- Chapman, Laura, H. (1971). *trends and problems*, the encyclopedi of education.
- Deh khoda, A. (1994). *Dictionary*, Tehran: publication and print of Tehran university. (Text in Persian).
- Egan, K. (2001). *The cognitive tools of children's imagination*, 11th Annual European Conference.
- Fazli khani, M. (2006). *Practical guide to participatory and active methods in the teaching process*, Tehran, Novin Azmon. (Text in Persian).
- Farokhzad, P. (2005). *History investigations guide*, Tehran: Tahoori. (Text in Persian).
- Fathi vajargah, K. (2015). *Principles and concepts of pedagogical planning*, Tehran: elme ostadan. (Text in Persian).
- Ghani parsia, M. (2011). Art teaching in schools, *Art teaching improvement*, 1(9):41-49 (Text in Persian).
- Helvacia, I. (2012). Theoretical and practice errors at elementary art education. *Procedia-Social and Behavior*, 116, 4114-4118.
- Hassani, M. (2010). *Guide to descriptive evaluation in class*, Tehran: Abed. (Text in Persian).
- Hamrahi, M. (2009). Pathology of teachers training courses based on sipe model,

- Management studies*,4(2):113-130 (Text in Persian).
- Hedavand khani, F. and Mizmani,M.(2008). The effect of music practices on short memory of disabled students, *Exceptional children, scientific & investigatory*, 29(5):77-96 (Text in Persian).
- Hemmati, A. (2005).*Study on place and role of art in elementary school according to teachers view of the sixth education district of the city*, M.A Thesis, Allameh Taba Tabae University. (Text in Persian).
- Jahandideh, F.(2011).*studying on achieving art pedagogical purposes in elementary school in booth Seeb and Soran cities*.Master thesis,Marvdasht Azad University. (Text in Persian).
- Khan Ali Lou, M. (2010). Topics of teaching art in teacher training centers, *Art teaching improvement*, 3(7):8-20 (Text in Persian).
- Killeen, Donald, J. (2004), *Transforming Education Through The Arts Challenge (TETAC)*, Final Project Report, The National Arts Education Consortium Department of Art Education, The Ohio State University.
- Lorkian, M., Mehrmohammadi, M., Maleki, H. and Mofidi, F.(2011).*Designing and accreditation of optimal pattern of art curriculum in elementary school*, 21(6):58-67 (Text in Persian).
- Mohamad poor, A. (2013).*Antiapproach quality study*, Tehran:Jameshenasan. (Text in Persian).
- Maleki, H. (2010). *Pedagogical planning*, Mashhad: Payame noor university. (Text in Persian).
- Mehr mohammadi,M. and Amini,M.(2001).Designing art education model in elementary school, *Alzahra university humanity science*, 39(11),56-73 (Text in Persian).
- Mohamad zadeh, A.(2016). *The effect of learning music on improving listening skills*,Scientific-investigatory periodical of Tebbe tavanbakhshi. (Text in Persian).
- Mehr mohammadi, M. (2004). *Nature,cause and way of teaching art*, Tehran: Madreseh. (Text in Persian).
- Mirbaha, h., Kaviani, h. and Pournaseh, M. (2003). Effect of music on intelligence power of children, *Advances in cognitive science*, 3(5): 20-31 (Text in Persian).
- Novroozi,D. and Aghazadeh, E. (1998).*Teaching methods and technique*. .Payame noor university. (Text in Persian).
- Oqani Hamedani, M. (2017).The effect of discipline teaching on training artistic aspect of elementary students, *Research in curriculum planning*, 20(2):1-13 (Text in Persian).
- Radpoor,F. and colleagues.(2006). *Art guide book*, Tehran. (Text in Persian).
- Radpoor, F., Ayatollahi, M., Shapooriyan, F., Sharifzadeh, A., Marzban, H., Mahdavi, R. and Navab safavi, M. (2012).*Art lesson guide*, Tehran: General Office of Textbook Printing and Distribution, (Text in Persian).
- Rauscher, F.H. and Zupan, M.A. (2000). Classroom keyboardinstruction improves kindergarten children's spatial temporalperformance: A field experiment. *Early*

Childhood Research, 15, 215-228

- Rajaa, M. (2012). *AlboolThe Effect of Utilizing Storytelling Strategy in Teaching Mathematics on GradeFour Students' Achievement and Motivation towards Learning Mathematics*. International Conference The Future of Education. 2ndEdition,.
- Saif, A. (2003). *training psychology*, Peyame noor university. (Text in Persian).
- Soleyman poor, J. (2005). *New teaching skills*, Ahsan publication. (Text in Persian).
- Seyf, A. (2001). *training psychology*, Peyame noor university. (Text in Persian).
- Shoni, A. (2008). *Teaching music to children through kudi method*. translator: Mehrgan, N., Tehran, Cheshmeh publication. (Text in Persian).
- Sharafi, H. (1998). Art curriculum design based on psychological and logical organization, *Education*, 61(1), 19-32 (Text in Persian).
- Taslimi, N. (2011). criticism of art teaching, *art teaching improvement*, 1(9), 35-44 (Text in Persian).
- Tabatabaee, M., Abbasi, P. and Mortaheb, A. (2016). Studying on obstacles of art teaching based on elementary teachers, *Preschool and school studies*, 3(1), 27-53 (Text in Persian).
- Tehraniyan, F. (2011). *Music from teaching to performance*, Tehran: Hamavaz publication. (Text in Persian).
- Zolfagharyan, M. and Kian, M. (2014). Study on female teachers experience of teaching art in elementary school, A qualitative study, *Theory and practice in curriculum*, 4(2), 22-32 (Text in Persian).

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International CC BY-NC-ND 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).